

Aira Kemiläinen – aatehistorian ja nationalismin tutkija

Aira Kemiläinen (1919–2006) teki varsinaisen elämäntyönsä yleisen historian professorina Jyväskylän yliopistossa mutta johti dosenttina Helsingin yliopistossa aatehistorian ryhmää. Tutustuin häneen tehdessäni väitöskirjaa aatehistoriallisesta aiheesta, kirjailija Ernst Jüngerin uusnationalismista. Kemiläinen oli myös väitöskirjani opposentti. Hän ymmärsi monille etäistä tilastollista analyysiäni, sillä hän oli tutustunut tilastollisiin menetelmiin tehdessään tutkimusta Avignonin liittämistä Ranskaan. Osa väitöskirjani analyysistä perustui sisällönanalyysiin. Käytin myös monimuuttujamenetelmiä, kuten faktorianalyysiä, jota Viljo Rasila oli soveltanut tutkimuksissaan.

Kemiläinen valmistui filosofian kandidaatiksi Helsingin yliopistosta vuonna 1943 ja osallistui ainoana naisena professori Arvi Korhosen tutkimusseminaariin. Sitkeydestään tunnettu Kemiläinen ei lannistunut vaikka Korhonen antoi ymmärtää, ettei naisista ole tutkijoiksi. Positiivista oli Korhosen näkemys suomalaisten historiantutkijoiden aihevalinnoista. Hän ohjasi oppilaitaan valitsemaan aiheensa keskeisistä maailmanhistoriallisista tapahtumista ja ilmiöistä, mikä hänen mielestään oli edellytys suomalaisten tutkijoiden pääsyyllä kansainväliseen tiedeyhteisöön. Samaan Kemiläinen pyrki myöhemmin Jyväskylän yliopiston professorina.

Monien historiantutkijoiden tavoin Aira Kemiläinen aloitti tutkijan uran Kansallisarkistossa ja historianopettajana. Hän toimi Käpylän yhteiskoulun historianopettajana 1945–50 sekä Töölön yhteislyseon vanhempana lehtorina 1957–62. Molemmissa kouluissa hän innosti ylioppilaita historian opintoihin yliopistossa (Aulikki Laitinen, myöh. Litzen; Riitta Grotell, myöh. Suolahti; Tauno Huotari). Kemiläistä on kiitetty siitä, että hän antoi oppilailleen laajan yleissivistävän tietomäärän ja innostuksen yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

Aira Kemiläisen väitöskirja *Auffassungen über*

die Sendung des deutschen Volkes um die Wende des 18. und 19. Jahrhunderts valmistui vuonna 1956, kun hän oli päässyt nuorten tieteenharjoittajien apurahan turvin tutkimaan väitöskirjansa aihetta, saksalaisten ajattelijoiden tulkintoja saksalaisuudesta, Marburgin ja Göttingenin yliopistoihin.

Vuonna 1962 hän siirtyi Jyväskylän kasvatustieteelliseen korkeakouluun (vuodesta 1966 yliopisto). Yliopistoura alkoi lehtorina, apulaisprofessorina ja vuodesta 1971 alkaen yleisen historian professorina, josta hän eteni dekaaniksi. Hän oli lähes kahdenkymmenen vuoden ajan ainoa naispuolinen historian professori Suomessa ja ensimmäinen naispuolinen dekaani. Professorin virasta hän jäi eläkkeelle vuonna 1986. Helsingin yliopiston dosenttina hän oli vuosina 1961–86.

Monissa yhteyksissä Kemiläinen on kertonut yksinäisyydestään miespuolisen professorijoukon keskellä. Hän valitsi naispuolisia historiantutkijoita assistenteiksi 1970-luvulla, kun taas miesvaltaisen Suomen historian puolella ensimmäistä naispuolista assistenttia saatiin odottaa seuraavat kolmekymmentä vuotta. Kemiläinen antoi monille naistutkijan mallin, johon kuului laaja kielitaito ja kansainvälisyys.

Valmistuttuaan maisteriksi keskellä jatkosotaa vuonna 1943 taloudelliset ja yksityiset syyt pakottivat hänet siirtämään väitöskirjan kirjoittamista. Isän, Arvi Kemiläisen, haavoittuminen talvisodan ensimmäisissä pommituksissa ja kuolema vuonna 1941 vaikuttivat sekä Airan opintoihin että perheeseen. Aira Kemiläinen toimi syksyllä 1939 tilapäisissä lottatehtävissä Helsingissä ja vuonna 1941 Sisä-Suomen suojeluskuntapiirin esikunnassa ja Helsingin suojeluskuntapiirin ilmavalvontatoimistossa, kesällä 1943 Ilmatorjuntarykmentti 1:n puhdetyötoimistossa ja kevästä 1944 saman vuoden syksyyn huoltotoimistossa Lotta Svärd -järjestön lakkauttamiseen saakka. Sotavuosien kokemukset lottatyössä ja perheen kokemat menetykset eivät voineet olla jättämättä jälkiä silloisen historianopiskelijan ajatteluun. Sodanaikaisia tunteita hän kuvasi viimeiseksi jääneessä kirjassaan *Toisen maailmansodan paineessa*.

MARJATTA HIETALA

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston yleisen historian professori (emerita).